

Výsledky prieskumu **Prevencia v praxi ZŠ na Slovensku**

Prieskum pod názvom *Prevencia v praxi ZŠ na Slovensku* bol zameraný na zmapovanie stavu prevencie rizikového správania žiakov (ďalej len prevencie) v školskom prostredí. Hlavným cieľom bolo získať aktuálne informácie o uskutočňovaní prevencie v školách, o potrebách škôl v tejto oblasti a tiež o možnostiach spolupráce pri šírení príkladov dobrej praxe.

Dotazníkový prieskum sme zrealizovali v školskom roku 2009/2010 v základných školách na Slovensku, pričom sme oslovili viac ako 2000 škôl (podľa oficiálneho adresára UIPŠ). Vyplnené dotazníky nám zaslalo 603 ZŠ, ktoré predstavujú náš súbor respondentov pre štatistickú analýzu.

Dotazník obsahoval celkovo 14 otázok, pričom bol kombináciou zatvorených a otvorených otázok a navyše respondenti mali otvorenú možnosť súběžného výberu z viacerých uvedených alternatív. O odpovede na otázky - na základe informácií od celého pedagogického zboru školy sme požiadali školských koordinátorov prevencie.

V prieskume sme používali pojem rizikové správanie žiakov, pod ktorým ponímame užívanie návykových látok - legálnych a nelegálnych drog a prejavy iných spoločensky nežiaducich javov - šikanovanie, agresivita, prejavy intolerancie.

Prieskumu predchádzala príprava dokumentu „Východiská k tvorbe stratégie školy v prevencii rizikového správania detí a žiakov“, prostredníctvom ktorého Štátny pedagogický ústav ponúkol školám teoretický *rámec pre prípravu stratégie školy, zameranej na prevenciu rizikového správania detí a žiakov v rámci jednotlivých stupňov školského vzdelávania (ISCED 0, ISCED1, ISCED2), jeho súčasťou je tiež návrh cieľových kompetencií prevencie so zameraním na kognitívne poznatky a rozvoj osobných a sociálnych spôsobilostí žiakov.*

Tento, svojím charakterom nápomocno – východiskový, dokument poskytuje základný zdroj k plánovaniu prevencie v škole, ktorý je nevyhnutné doplniť námetmi, odporúčaniami a overenými príkladmi dobrej praxe, teda akýmsi praktickým návodom na jeho realizáciu pri práci so žiakmi. V tomto kontexte bol ako prvá etapa uskutočnený prieskum so zameraním na zmapovanie situácie a potrieb základných škôl v oblasti prevencie.

Výsledky prieskumu

Kedže prieskum nadväzoval na aktuálne vypracovaný rámcový dokument k tvorbe preventívnej stratégie školy, chceli sme získať informáciu o tom, či majú školy vypracovanú, resp. formulovanú stratégiu prevencie vo svojich školských dokumentoch. Výsledky ilustrované v grafe č.1 ukazujú, že 83% respondentov má formulovanú stratégiu prevencie vo svojich školských dokumentoch a len necelých 13% škôl stratégiu formulovanú nemá. Súčasťou stratégie býva aj jej cieľ, preto sme sa chceli dozvedieť, aké ciele si školy naformulovali - v tomto kontexte nás zaujímalo i to, či je tento cieľ dlhodobý (všeobecnejšieho zamerania) alebo (aj) krátkodobý (konkrétnejšieho zamerania - na aktuálny školský rok) a tiež, čo je jeho obsahom. Vychádzajúc z údajov respondentov (graf č. 1) dlhodobý cieľ má sformulovaný 76% zúčastnených škôl. Najčastejšie uvádzaným dlhodobým cieľom prevencie čo do obsahu sa ukázala univerzálna primárna prevencia, bližšie špecifikovaná ako snaha chrániť žiakov pred užívaním návykových látok, spolu s prevenciou šikanovania a realizovaním preventívnych programov. Výskytom druhým najpočetnejšie uvádzaným dlhodobým cieľom škôl bolo eliminovať agresivitu, boj proti xenofóbii, intolerancii a šikanovaniu, spolu s posilňovaním spolupráce so žiakmi a rodičmi. Ako tretia v poradí početnosti bola skupina škôl, ktorá uvádzala ako dlhodobý cieľ zdravý životný štýl, pokojnú školskú klímu a aktívne vyplnenie voľného času žiakov súťažami, športom a inými aktivitami. Hoci počtom nízke, no významom za veľmi prínosné možno považovať tie dlhodobé ciele

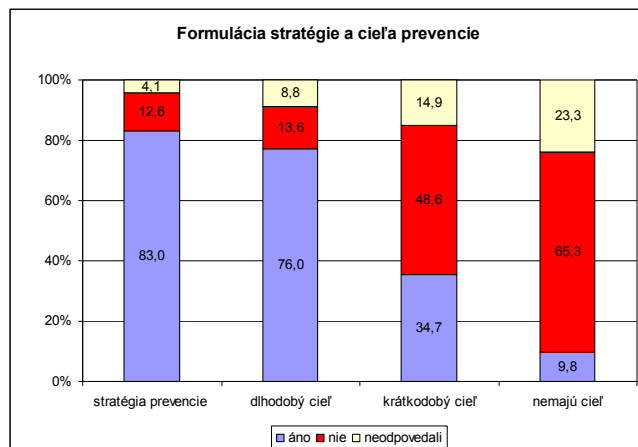
škôl, ktoré boli zamerané na podporu hodnotovej orientácie žiakov, napr. „vyjasniť a uvedomiť si emócie, rozpoznať svoje pozitívne stránky, efektívne riešiť konflikty, mať zodpovednosť za svoje správanie a rozhodnutia“.

Krátkodobý cieľ má podľa získaných údajov definovaný necelých 49% škôl. V prevažnej miere ho respondenti formulovali ako zoznam konkrétnych aktivít škôl, ktoré si naplánovali pri príležitosti rôznych kampaní a významných medzinárodných dní (Medzinárodný deň bez fajčenia, Európsky týždeň boja proti drogám, Svetový deň zdravia...), no v nezanedbateľnom počte škôl bolo cieľom v konkrétnom školskom roku zintenzívniť spoluprácu s príslušným Centrom pedagogicko - psychologického poradenstva a prevencie (ďalej len CPPPaP) a zabezpečenie okamžitého riešenia vzniknutých problémov. Viacerí respondenti si dali ako krátkodobý (aktuálny) cieľ posilnenie pozitívneho vplyvu na žiakov zo sociálne slabšieho prostredia a spolupráce s rodičmi, za potrebné považovali naučiť žiakov aj správnej výžive a vhodne vyžívať voľný čas.

Len necelých 10% škôl z celkového počtu našich respondentov nemá sformulovaný cieľ prevencie.

Kedže respondenti mali možnosť výberu aj z viacerých variantov súčasne – zistili sme vzájomným porovnávaním, že viac ako 43% respondentov má formulované súčasne oba ciele - aj dlhodobý aj krátkodobý. Je to pozitívny údaj, aj keď vo viacerých prípadoch bolo znenie oboch cieľov rovnaké.

Graf č.1

Všeobecným pojmom rizikové správanie žiakov sa najčastejšie označujú viaceré prejavy neprijateľného správania žiakov v školskom prostredí – a to fajčenie, užívanie alkoholu a iných návykových látok, šikanovanie a agresivita, intolerancia inakosti (vychádzajúca napr. z rasy alebo zdravotných obmedzení). Preto sme prieskumom zisťovali aj to, či a ako sa školy zameriavajú na prevenciu jednotlivých prejavov rizikového správania žiakov.

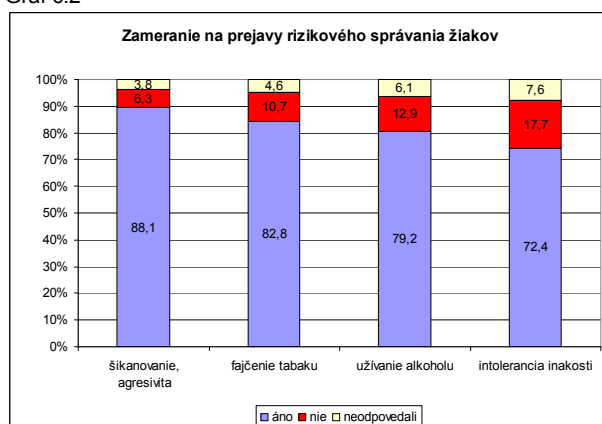
Výsledky zobrazené v grafe č. 2 demonštrujú, že najväčší počet škôl sa priamo zameriava na prevenciu šikanovania a agresivity - uviedlo to viac ako 88% škôl, len 6,3 % škôl neuviedlo priame preventívne zameranie na tento typ rizikového správania. Za najčastejšie formy prevencie respondenti uvádzali používanie formy anonymného dotazníka pre žiakov na získanie informácií o prípadnom šikanovaní, ponuku schránky dôvery, úpravu školského poriadku a zvýšený dozor počas prestávok. Druhú početnú skupinu tvorili školy, ktoré sa zamerali na potlačanie šikanovania v zárodku, napr. rýchlym a dôsledným riešením nevhodného správania a konfliktov, ďalej na spoluprácu s CPPPaP pri práci s problémovými triedami a zároveň na podporu prevencie šikanovania využívali aj odporúčané odborné texty. Ojedinelým bol údaj o zavedení prosociálnej výchovy ako voliteľného predmetu do výchovno-vzdelávacieho procesu, ktorý má podľa nášho názoru ambíciu významne prispieť k prevencii šikanovania, okrem iného aj preto, lebo si samotní žiaci v rámci tohto predmetu vypracovali vlastnú chartu proti šikanovaniu.

Na ďalší rizikový faktor - na prevenciu fajčenia sa priamo svojimi aktivitami sústreďuje takmer 83% respondentov, pričom len 10% škôl nerealizuje prevenciu priamo zameranú na tabakizmus. Na otázku konkrétnych aktivít, zameraných na prevenciu fajčenia sa najčastejšie vyskytovali nasledujúce odpovede: zvýšený dozor a kontrola, besedy, nástenky, výtvarné práce, prednášky, mimoškolská činnosť, využívanie filmovej produkcie, súťaže a športové podujatia, rozhlasové vysielanie a rozhovory so žiakmi. Za dôležité považovali aj opatrenia „proti šíreniu a užívaniu drog“ – ich formulovanie v školskom poriadku a informovanie o nich rodičov žiakov. V menšej miere školy uviedli aj realizáciu peer programov a zapojenie sa do projektov. Málopočetným, no podnetným vkladom v tomto ohľade bol údaj niektorých škôl o využívaní metódy projektového vyučovania a zážitkového učenia s cieľom prevencie fajčenia.

Na prevenciu (zne)užívania alkoholu sa svojimi aktivitami priamo zameriava viac ako 79% škôl, pričom necelých 13% sa na prevenciu užívania alkoholu priamo nezameriava. Ako formy prevencie respondenti najčastejšie uvádzali besedy s odborníkmi pre žiakov, využívanie relevantných (výukových) filmov, realizácie športových a zábavných podujatí a súťaží, zadávanie ankiet a dotazníkov, ale i výchovné koncerty. K druhej najpočetnejšej skupine aktivít podľa odpovedí respondentov patrilo zapojenie sa do programov zameraných na životný štýl, napr. peer programy, využívanie doplnkových učebných textov a relevantných tém v rámci vyučovacích predmetov etická výchova, biológia, občianska výchova – sústredenie sa na zdravotné hľadisko (škodlivosť užívania) a pôsobenie na postoje žiakov.

Na posledný nami sledovaný rizikový faktor - prejavy intolerancie inakosti sa podľa odpovedí respondentov priamo zameriava viac ako 72% škôl, necelých 18 % respondentov uprednostňuje nepriamu prevenciu. K najfrekvencovanejším odpovediam škôl na otázku konkrétnych aktivít zameraných na podporu prevencie intolerancie patrilo dotazníkové zisťovanie informácií od žiakov o úrovni sociálnej klímy v triedach, ďalej poskytovanie dozoru s cieľom zaručiť bezpečnosť žiakov, organizovanie besied a prednášok, venovanie pozornosti téme intolerancie na triednických hodinách, v rámci etickej výchovy, občianskej výchovy a náboženskej výchovy, využívanie násteniek, filmov, kultúrnych podujatí a tiež organizovanie spoločných podujatí s rodičmi, pričom základy prevencie inakosti a intolerancie sú spravidla zakotvené i v pravidlách škôl. K málopočetným, obsahom však cielenejším patrila forma realizovania špecifických projektov a programov napr. Občan, Lepší svet, Týždeň ľudskosti, Program rozvoja tolerance na školách, Rovesnícky program pre starších. Zaujímavým sa nám javil údaj, podľa ktorého k zvýšeniu tolerance inakosti u žiakov školy prispelo otvorenie triedy pre žiakov so zdravotným postihnutím. Vychádzajúc z údajov respondentov o prevencii jednotlivých prejavov rizikového správania žiakov môžeme skonštatovať, že uvedené aktivity boli v prevažnej miere podobné, resp. v mnohých prípadoch identické, čo samo o sebe nie je negatívum, bolo by však vhodné ich doplnenie cielenejšími preventívnymi aktivitami zameranými na konkrétne typy rizikového správania žiakov.

Graf č.2

Zvyšovanie kompetencií aktualizáciou svojich odborných poznatkov je vždy prínosom pre efektivitu práce a to platí aj pre prácu pedagógov. V tejto súvislosti sme sa pýtali respondentov na zdroje odborných informácií, ktoré preferujú ako pomôcku pri svojej preventívnej práci so žiakmi – zaujímalo nás využívanie oficiálne schválených (alebo odporúčaných) doplnkových učebných textov, inej odbornej literatúry a internetových zdrojov. Graf č. 3 ilustruje odpovede na túto otázku - podľa nich necelých 12 % škôl uviedlo, že sami sú dostatočne odborne zdatní a nemajú potrebu iných odborných zdrojov, ale viac ako 87% škôl využíva pri svojej preventívnej práci so žiakmi rôzne odborné zdroje informácií k problematike prevencie. Z týchto respondentov, ktorí mali možnosť výberu z viacerých alternatív súčasne, na otázku využívania schválených doplnkových učebných textov (ďalej DUT) odpovedalo kladne 61% a takmer 22% ich nepoužíva ako odborný zdroj informácií, pričom preferované boli nasledujúce tituly - *Nenič svoje múdre telo, Ako poznám sám seba, Ako zmeniť sám seba, Alkohol, skrytý nepriateľ.*

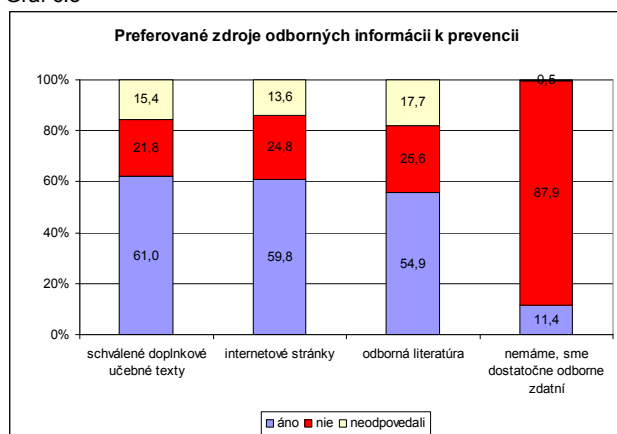
Približne rovnaký počet respondentov - bezmála 60% uviedlo využívanie internetu ako zdroja odborných informácií, pričom takmer 25% internet s týmto zámerom nepoužíva. Medzi najčastejšie uvádzanými web stránkami boli: *www – infovek, infodrogy, google, prevenciasikanovania, zodpovedne, skolaplus, minedu, zzasociaciavp, oskole, mojaskola, tolerancia, bezpecnenainternete, estranky, psychologia, statpedu, ludiaprotirasizmu, stopfajceni, červené stuzky, moderná škola, moderný učiteľ, quo vadis výchova, edrogy, virtuálna knižnica, help.eu, sikana.eu, nikdy.com* a ďalšie.

Čo sa týka počtu respondentov, ktorí uviedli využívanie odbornej literatúry (inej ako DUT) - bolo ich takmer 55%, pričom málo nad 25 % respondentov toto využívanie neudalo.

Najčastejšie sa v odpovediach na túto otázku vyskytovali nasledujúce tituly: *Miluj život, drogu nie, Alkohol a iné drogy, Sme, či nie sme závislí, Bábika Jablonka a chlapec Viktor, Berie vaše dieťa drogy, Cesta do pekla, Filipove dobrodružstvá, Kým nie je príliš neskoro, Ako sa nestraťiť v živote, Bol raz jeden človek, Učiteľ a problémový žiak, Alkohol a iné drogy, AIDS?, Výživa a tvoje zdravie, Krajina Agord, Ľudské práva, Týka sa to aj vás?, Predchádzajme intolerancii, Problémy súčasného sveta očami kresťana, Hovorme o právach i zodpovednosti, Zo zajatia závislosti, Výchova k tolerancii, O rodičích detech a drogách, Drogy a mýty, Zakázané ovocie najviac chutí, Fajčenie vraždiaci návyk, Skok do raja, Šikana nie je hra, Patriš k nám, Úspešné komunikačné stratégie, Skrytý svet šikanovania, Pozorné ucho a tiež časopis Čistý deň.*

Pre zaujímavosť uvádzame aj výsledky vzájomných korelácií – ukázalo sa, že viac ako 29% škôl používa súčasne všetky tri zdroje odborných informácií – t.j. schválené DUT, inú odbornú literatúru a internetové stránky. Druhou najpočetnejšou skupinou, teda necelých 12% respondentov využíva súčasne DUT a internetové zdroje. Necelých 9% uviedlo kombináciu odbornej literatúry s internetom a DUT s odbornou literatúrou. Používanie výhradne DUT deklarovalo niečo cez 9% škôl, iba z internetových zdrojov vychádza necelých 7% a odbornú literatúru ako jediný zdroj uviedlo niečo cez 5% respondentov.

Graf č.3

V tejto súvislosti sme zisťovali, ako hodnotia pedagógovia existujúce odborné „preventívne“ zdroje, ktoré môžu využívať pri svojej práci so žiakmi z hľadiska dostatočnosti resp. nedostatočnosti. Podľa výsledkov zobrazených v grafe č.4 ako dostatočné ich označilo viac ako 64% škôl a 33% respondentov ich považuje skôr za nedostatočné, pričom by privítali predovšetkým viac inovatívneho materiálneho zabezpečenia, napr. ciele dotazníky, testy, CD, DVD, podnetnú (odbornú) literatúru, pracovné listy pre žiakov prvého stupňa, publikácie s praktickými námetmi na prácu so žiakmi, propagačné materiály, kontakty na skúsených odborníkov na besedy, výmenu skúseností s tými školami, ktoré majú zaujímavé (overené) prístupy v prevencii. Vyskytli sa i školy, ktoré označili ako nedostatočné voľný prístup na internet podľa potreby, čo je však plne kompetencii vedenia školy a navyše veríme, že v tejto dobe masívnej informatizácie sa podarí rýchlo uspokojiť túto požiadavku. Pre nás viac smerodajnou požiadavkou vyplývajúcou z predchádzajúcich údajov je potreba inovatívnych, praktických námetov na prácu so žiakmi a šírenie príkladov dobrej praxe a skúseností škôl, na čo by sme chceli v najbližšej budúcnosti sústrediť našu pozornosť.

Graf č.4

Vzhľadom na to, že rozvoj osobných a sociálnych kompetencií žiakov je odborníkmi odporúčaný ako súčasť efektívneho prístupu k uskutočňovaniu prevencie, zaradili sme do dotazníka otázku, či majú školy vo svojich školských dokumentoch priamo uvedené metódy, postupy, aktivity a projekty, ktorými sa zameriavajú na rozvoj osobných a sociálnych kompetencií žiakov v rámci výchovno-vzdelávacieho procesu, zaujímala nás tiež úroveň konkretizácie (detailne verzus všeobecne).

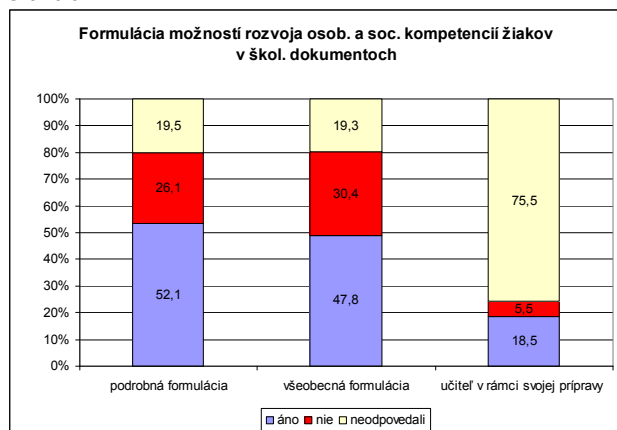
Podľa výsledkov, zobrazených v grafe č. 5, detailnú podobu uprednostnilo 52% respondentov, pričom najčastejšie sú uvádzané v pláne práce školy, pláne koordinátora prevencie, výchovného poradcu a triedneho učiteľa, ďalej v časovo-tematických plánoch etickej, občianskej a náboženskej výchovy. Ojedinelým, avšak veľmi podnetným v oblasti rozvoja osobných a sociálnych kompetencií žiakov bol údaj o Programe na rozvíjanie prosociálnych vzťahov - projekt Brána k druhým.

Takmer 49% respondentov deklarovalo, že plán rozvoja osobných a sociálnych kompetencií má formulovaný vo všeobecnej rovine – podľa získaných údajov najčastejšie sú aj v tejto podobe uvedené v pláne práce školy, pláne protidrogovej prevencie, pláne triedneho učiteľa a v školskom vzdelávacom programe, teda takmer v identických dokumentoch ako pri predchádzajúcej otázke. Necelých 19% škôl uviedlo, že za rozvoj osobných a sociálnych spôsobilostí žiakov je zodpovedný každý učiteľ školy – je to súčasťou jeho prípravy na vyučovanie.

Pri detailnejšom štatistickom pohľade sa ukázalo, že necelých 18% škôl má rozvoj osobných a sociálnych kompetencií žiakov uvedený v školských dokumentoch vo všeobecnej i konkrétnej rovine, kombináciu uvedenia vo všeobecnej rovine a v rámci prípravy každého učiteľa uviedlo málo cez 3% respondentov, spojenie konkrétneho formulovania a prípravy učiteľa udalo viac ako 2% škôl a približne 1% škôl uviedlo kombináciu všetkých troch možností (od všeobecnej roviny cez podrobný popis k uvedeniu v príprave učiteľa na

vyučovaciú hodinu). Respondenti si teda vybrali prevažne len jednu z možností, pričom najpočetnejšou bola skupina s podrobným vypísaním metód, postupov, aktivít a projektov zameraných na rozvoj osobných a sociálnych kompetencií žiakov vo svojich školských dokumentoch.

Graf č.5

Dôležitou zložkou prevencie v škole je aj podpora prosociálneho správania žiakov - v tomto kontexte sme zisťovali, či respondenti využívajú na jeho podporu prierezové témy, ktoré boli zavedené do praxe ako súčasť vzdelávania školskou reformou a ktoré majú vysoký potenciál podpory rozvoja prosociálneho správania žiakov. Viac ako 77% respondentov odpovedalo súhlasne a len necelých 13% prierezové témy na podporu prosociálneho správania žiakov nevyužíva. Podľa získaných výsledkov sa v tomto ohľade najčastejšie využíva prierezová téma osobný a sociálny rozvoj, ale i ďalšie prierezové tematiky - environmentálna výchova, ochrana života a zdravia, mediálna výchova a multikultúrna výchova. Čo sa týka metód, postupov, či foriem ich realizácie, školy uviedli ako najčastejšie formu besedy, rozhovoru, prednášky, diskusie, didaktických hier, prípravy nástenky, pričom využívajú aj spoluprácu s odborníkmi v CPPPaP. Čo sa týka využívania metód, respondenti preferujú zážitkovú metódu s dôrazom na sebareflexiu a sebaopoznanie, projektovú metódu, prvky dramatickej výchovy a tvorivých hier.

Vyskytol sa aj údaj o ojedinelej forme podpory prosociálneho správania prostredníctvom spoločných modlitieb a tiež úvodného 15 hodinového kurzu zameraného na osobný a sociálny rozvoj pre žiakov 5 ročníka.

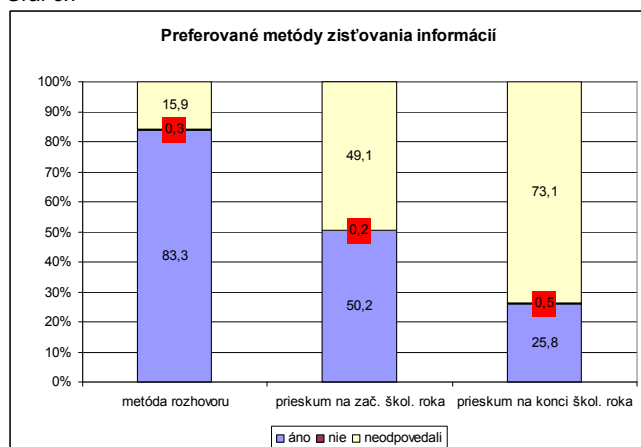
Graf č.6

Dobrá klíma školy predstavuje základnú podmienku efektivity prevencie v školskom prostredí. Na získanie objektívneho obrazu o nej je dôležité získavať aktualizované informácie od žiakov. Tento fakt potvrdili aj výsledky prieskumu, podľa ktorých to za potrebné považuje až 95% našich respondentov, len necelé 2 % to nepovažovali za dôležité.

Vychádzajúc z údajov o preferovaných formách ich získavania sa ukázalo, že najpoužívanejšou metódou je rozhovor, ktorú preferuje takmer 82% škôl. Necelých 49% škôl volí formu analyzovaného anonymného prieskumu na začiatku školského roka a vyhodnocovací prieskum na konci školského roka uviedlo 25% respondentov. Z podrobnejšieho štatistického zisťovania vyplynulo, že najväčší počet respondentov, viac ako 40%, získava aktuálne informácie súčasne metódou rozhovoru a analyzovaným anonymným prieskumom na začiatku školského roka. Viac ako 17% respondentov preferuje rozhovor spolu s prieskumom na konci školského roka a ten istý počet kombináciu oboch prieskumov (na začiatku i na konci školského roka). Najnižší počet škôl – necelých 14% využíva súčasne všetky tri uvedené metódy.

Graf č.7

Významným faktorom minimalizácie rizikového správania žiakov v školskom prostredí je poskytnutie viacerých možností trávenia prestávok pre žiakov. Tento faktor je evidentne nedocenený, pretože bezmála 90% škôl uviedlo hlavne možnosť voľného pohybu za dozoru učiteľa v interiéri alebo exteriéri školy. Menej pozitívnym je údaj, podľa ktorého iba 18% respondentov poskytuje žiakom aj viaceré možnosti využívania času počas prestávok – k najčastejšie uvádzaným patrí možnosť športu v priestoroch školy (stolný tenis, loptové hry), rozhlas - relácie a hudba, relaxačné a čitateľské kútiky, možnosť využitia spoločenských hier, pripojenia na internet a tiež školský bufet.

Graf č.8

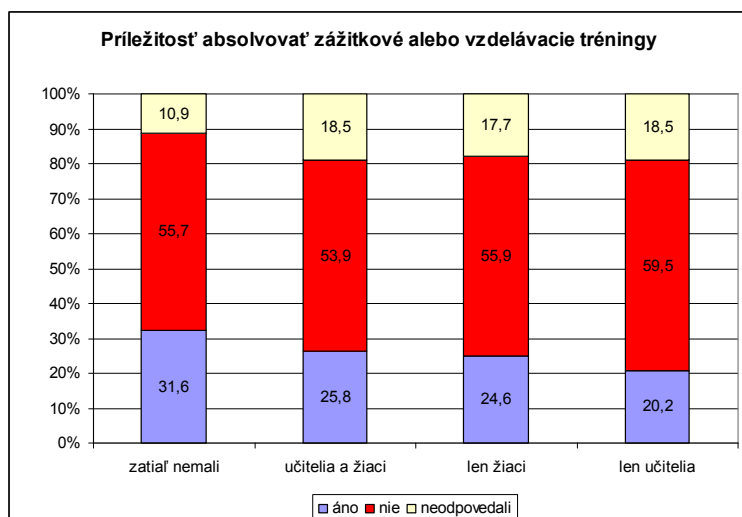
Nemenej významným prínosom k efektívnosti prevencie je rozvoj osobností učiteľov i žiakov prostredníctvom vzdelávania, pri ktorom sa uplatňujú zážitkové metódy. Dôvodom na zisťovanie v tejto oblasti je skutočnosť, že zážitková pedagogika má vysoký potenciál napomáhať k osvojovaniu poznatkov a postojov rozvíjajúcich osobnosť. V tejto súvislosti sme sa pýtali na možnosť takéhoto vzdelávania v kategóriách učiteľa spolu so žiakmi, len samotní žiaci, len samotní pedagógovia.

Možnosť absolvovať uvedené vzdelávanie v skupine učiteľa aj žiaci dostalo necelých 26% škôl. Medzi najčastejšie uvádzané formy patrili hry, besedy, kurzy, výchovné koncerty, akcie pripravené pri rôznych príležitostiach a tiež realizácia programov a projektov (peer, projekt Rovnáka šanca, Škola ktorej to myslí, Na jednej lodi, Cesta k emocionálnej zrelosti, Polícia v akcii, Nočná obloha, Jánske ohne). V menšej miere boli uvádzané školy v prírode a týždenné mimoškolské pobyty pod vedením odborníkov (najmä z CPPPaP) a ojedinelým bol údaj o uskutočňovaní interného programu na posilňovanie prosociálneho správania.

V kategórii vzdelávania žiakov odpovedalo kladne necelých 25% respondentov. Medzi najfrekvencovanejšie boli zaradené programy – peer, Akí sme, Vieme, že..., Správaj sa normálne, Cesta k emocionálnej zrelosti, Stop šikanovaniu, Vzdelávacie program vizuálnych kontrastov a hudby, tiež projekty a aktivity organizované Páľkovým centrom a CPPPaP. Do tejto skupiny bolo zaradené aj využívanie metódy zážitkového učenia v rámci vyučovania a tiež hodnotné besedy, vychádzky, kurzy a tiež forma kvízov – napr. o šikanovaní, sexuálnej výchove a vzťahoch.

Príležitosť absolvovať vzdelávanie zážitkového charakteru pre pedagógov udalo 20% škôl. Najčastejšie takéto skúsenosti získavali v rámci prednášok, diskusných fór, školení, priebežných vzdelávaní, seminárov. V spolupráci s CPPPaP si osvojili takýmto spôsobom techniky na Spoznanie skupiny a Harmonizáciu detskej osobnosti a absolvovali vzdelávacie programy Škola v prospech detí, Dieťa úzkostné, hyperkinetické a s poruchami správania. Nižšie počtom, ale významné v tomto ohľade boli údaje o získanej možnosti absolvovať autogénny tréning, tréning prosociálneho správania, psychosociálny výcvik, výcvik komunikačných zručností a tréning v oblasti manažmentu a marketingu školy.

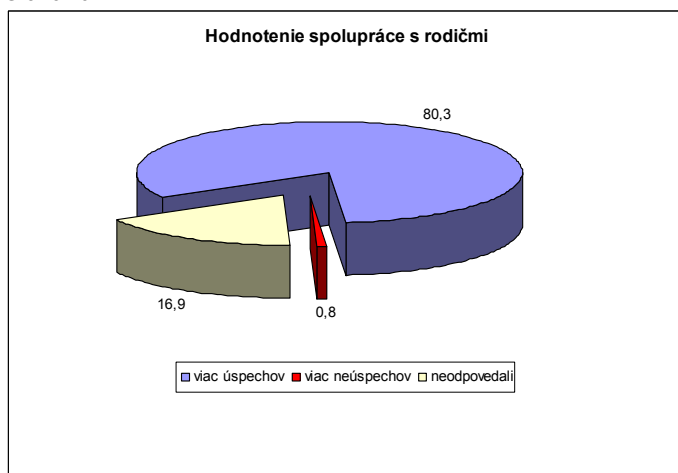
Menej pozitívnym údajom je zistenie, podľa ktorého najvyšší počet - až takmer 32% respondentov nemalo doteraz príležitosť absolvovať žiadne zážitkové vzdelávacie tréningy. Otázkou je, čo je príčinou tohto stavu – či nedostatočná ponuka vzdelávania od vzdelávacích inštitúcií alebo neumožnenie účasti na vzdelávaní vedeniami škôl, prípadne či problém spočíva v nedostatku záujmu a ochoty vzdelávať sa zo strany samotných participantov.

Spolupráca školy a rodiny je nevyhnutnou podmienkou výchovy a vzdelávania v školskom prostredí a samozrejme aj preventívneho pôsobenia školy. V tejto súvislosti sme sa zaujímali, ako školy hodnotia, resp. aké sú ich úspechy či neúspechy v spolupráci s rodičmi svojich žiakov. Takmer 80% škôl hodnotí túto oblasť za viac úspešnú, pozitívne hodnotia najmä spoluprácu s rodičmi (a CPPPaP) pri integrácii detí a tiež ich pomoc pri organizácii mimoškolských (kultúrnych) podujatí a iných aktivít pre školu, napr. týždeň otvorených dverí pre rodičov.

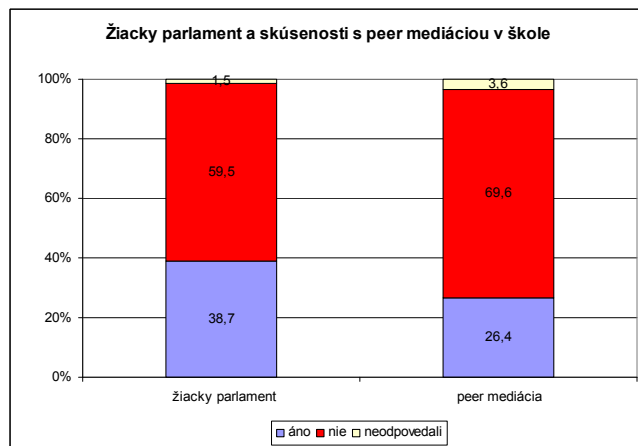
Ako neúspech uvádzajú školy spoluprácu s rodičmi žiakov z menej podnetného prostredia (najmä sociálne odkázaných rómskych rodín) a častú nižšiu ústretovosť rodičov pri riešení vyskytnutých problémov v správaní ich detí.

Graf č.10

Ku kompletnému obrazu o uskutočňovanej prevencii v školskom prostredí prispievajú zisťovania o existencii žiackeho školského parlamentu a peer (rovesníckej) mediácie, pretože takýmto spôsobom sa zabezpečuje aktívna participácia samotných žiakov na prevencii a riešení vzniknutých problémov a konfliktov, čo jednak zvyšuje predpoklady efektivity prevencie a v konečnom dôsledku prispieva i k demokratizácii školy. Na otázku, či v škole pracuje školský parlament, kladne odpovedalo iba necelých 39% škôl, pričom takmer 60% respondentov sa vyjadrilo negatívne. Nazdávame sa, že školy nevyužívajú v plnej miere potenciál, ktorý poskytuje aktívna participácia a zaangažovanosť samotných žiakov v otázkach „života školy“ prostredníctvom školského parlamentu. Je to škoda už aj preto, že zabezpečiť podmienky pre jeho existenciu v škole si nevyžaduje pri troche snahy príliš veľkú investíciu. Inak je to v prípade peer mediácie, kde je podmienkou špecifická príprava, resp. vyškolenie peer mediátorov na pomoc pri riešení problémového správania žiakov školy. Takže nízky počet – iba 26% kladných odpovedí oproti takmer 70% záporných odpovedí respondentov so skúsenosťami s peer mediáciou je viac pochopiteľný, avšak aj tento počet poskytuje dostatočný zdroj pre možnosť šírenia tejto skúsenosti ako príklad dobrej praxe do ďalších škôl.

Graf č.11

S cieľom vytvoriť základ pre plánovaný manuál príkladov dobrej (osvedčenej a overenej) praxe sme zisťovali, čo sa školám najviac osvedčilo v prevencii rizikového správania a v podpore prosociálneho správania (osobitne) na prvom a druhom stupni vzdelávania. Ako vyplynulo s údajov respondentov, na prvom stupni vzdelávania sa najviac v tejto súvislosti osvedčili didaktické hry, tvorivé dielne, zážitkové učenie, hranie rolí, olympiády, výstavy projektov, zapojenie žiakov do krúžkov, výchovné koncerty, športové podujatia, besedy s odborníkmi a rozhovory so žiakmi, individuálny prístup, podpora dobrých vzťahov v kolektíve. Za osvedčené je tiež označené vytváranie podmienok pre dobrú spoluprácu s rodičmi, s CPPPaP, koordinátorom prevencie, ale aj katechétmi v rámci náboženskej výchovy.

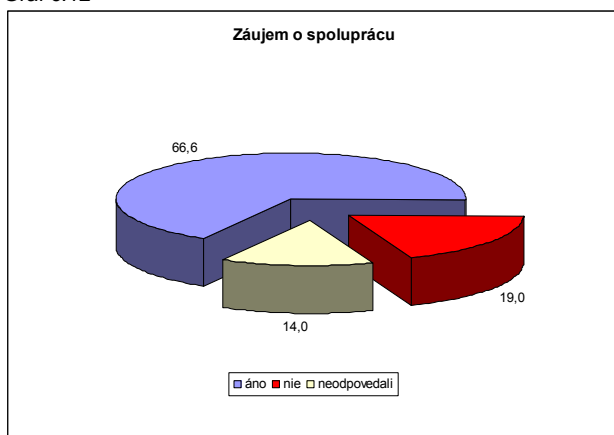
Respondentom sa osvedčila aj realizácia projektov a programov, napr. Krok za krokom, Adamko hravo a zdravo a metóda daltonských blokov. Pozitívne ohodnotili aj schránku dôvery a pomoc spolužiakov zaostávajúcim žiakom, k osvedčenej praxi bola zaradená aj pochvala za dobré skutky a venovanie zvýšenej pozornosti náhlym zmenám v správaní žiakov.

Na druhom stupni vzdelávania boli najčastejšie za osvedčenú prax označené besedy, filmy, športové a kultúrne aktivity, výchovné koncerty – teda aktivity „masového“ charakteru. Uvedené aktivity si vyžadujú následnú (predchádzajúcu) „žiacku“ diskusiu, resp. reflexiu na dosiahnutie optimálnej úrovne „preventívneho“ účinku, no takúto informáciu sme prostredníctvom dotazníka nezískali. Hoci sú uvedené aktivity svojím zameraním v zásade pozitívnym vkladom k prevencii rizikového správania žiakov, nepovažujeme ich za prínosné ako vhodný príklad dobrej praxe. Druhá najpočetnejšia skupina odpovedí označila za

osvedčené realizovanie programov a projektov, napr. Cesta k emocionálnej zrelosti, Hľadáme si cestu k sebe, Stop šikanovaniu, peer programy, no dôležitosť pripisovali aj metóde zážitkového učenia, riešeniu modelových situácií a uskutočňovaniu projektových dní. K osvedčeným boli zaradené aj ďalšie faktory, medzi ktoré patrila spolupráca s odborníkmi v CPPPaP, ale aj pochvala, povzbudenie, dôvera v kontakte so žiakmi, či tvorba a dodržiavanie školských pravidiel a zapájanie žiakov do rôznych aktivít a krúžkov.

V dotazníku mali respondenti možnosť vyjadriť aj svoj záujem o spoluprácu pri šírení príkladov dobrej praxe v oblasti prevencie - takmer 67 % škôl sa vyjadrilo kladne k tejto možnosti, 19% z celkového počtu sa vyjadrilo negatívne k možnosti spolupráce a 14% škôl z nášho súboru sa k tejto otázke nevyjadrilo. Vysoký záujem o spoluprácu svedčí o tom, že školy sú si vedomé dôležitosti prevencie a chcú získať nové podklady na jej uskutočňovanie a vzájomne sa deliť o tie, ktoré sa im osvedčili v ich práci so žiakmi.

Graf č.12

Informácie, ktoré sme získali prieskumom, budú slúžiť ako podklad pre prípravu praktickej príručky pre pedagógov, ktorú by mohli využívať ako zdroj návodov a inšpirácií pri preventívnej práci so žiakmi v škole.

PhDr. Ľubica Bizíková
lubica.bizikova@statpedu.sk